

دکتر اسدا... آزاد

مرکز خراسان‌شناسی

شماره مقاله: ۴۸۰

منابع مرجع جغرافیا: گزارمانی گزیده

A. Azad ph.D

Center for Khorasan Studies

A Selective Annotation of Geographical Reference Sources

This article, with a historical approach, deals with geographical sources and traces their formation from the oldest time. Next, the causes of Moslim's attention to geography and their first written works are discussed. The most famous works are mentioned, annatated, and described. Then, follows a classification of geographical sources and the introduction of some of the electronic ones in English considered to be the most important works in this discipline. The author beleives that the geographical researchers, should at least be acquainted with Farsi-Arabic printed sources of the discipline described in most of the Persian reference guides.

For each source,the bibliographic data,its scope,the method of accessibility,the way of making contact with the publisher and ordering system, its price and other data and sevicees are provided. Five sources of this kind are described in detail and samples of their entries and contents are given.

خلاصه

در این مقاله با رهبردی تاریخی به منابع مرجع جغرافیایی پرداخته شده است و از دورترین ایام، شیوه شکل‌گیری چنین منابعی را پی گرفته‌ایم. علل توجه مسلمانان به جغرافیا و نخستین آثار تدوین یافته در این موضوع، بحث بعدی است. مشهورترین مآخذ تهیه شده، نامبرده، معرفی و توصیف می‌شود. آنگاه پس از تقسیم‌بندی منابع مرجع جغرافیایی، به معرفی برخی منابع الکترونیکی این موضوع به زبان انگلیسی که از مهمترین مآخذ این رشته به شمار می‌رود می‌پردازیم، چه نگارنده بر این باور است که پژوهشگران جغرافیا دست کم با منابع چاپی فارسی و عربی - که در بیشتر کتابهای مرجع فارسی در دسترس شرح آنها آمده است - آشنایند. در مورد هر منبع، اطلاعات کتابشناختی، دامنه شمول، شیوه دسترس‌پذیری، نحوه تماس با ناشر و روش سفارش منبع، بها و دیگر داده‌ها و خدمات آنها ذکر می‌شود. پنج منبع از این گونه، به شرح آورده شده است و از جمله نمونه شناسه‌ها و نوع اطلاعات مندرج در هر یک نیز آمده است.

منابع جغرافیایی

منابع جغرافیایی به دلیل ویژگی و تنوعی که دارد، در میان منابع اطلاع‌رسانی، مقوله‌ای جداگانه را تشکیل می‌دهد. بطور کلی، منابع جغرافیایی دارای تصویر و بخصوص نقشه است و به منظور درک بهتر مطالب، این نقشه‌ها و گاه تصاویر به صورت رنگی چاپ می‌شود. پاسخ بسیاری از پرسشهای جغرافیایی را می‌توان در منابع دیگر، نظیر دایرةالمعارفها، واژه‌نامه‌ها، راهنماها، سالنامه‌ها، گاهنامه‌ها و جز آنها یافت؛ هر چند این منابع بیشتر اطلاعات مربوط به واقعیتها، زمینه‌ای و تاریخچه‌ای را به گونه‌ای اجمالی به دست می‌دهد و چنانچه اطلاعاتی عمیقتر و جزئی‌تر درخواست شود، باید به مآخذ و منابع جغرافیایی رجوع کرد.

بنا به تعریفی ساده، جغرافیا یا جغرافی علمی است که موضوع آن شرح سطح زمین سیمای طبیعی آن، اقلیم، محصولات، مردم و غیره و توزیع آنها می‌باشد. بنا بر تعریفی موجز جغرافیا عبارت است از روابط متقابل انسان، فن [تکنیک]، مدیریت و محیط. علم جغرافیا دارای چندین شاخه است که بعضی از آنها را می‌توان علمی جداگانه محسوب کرد. از جمله آنها

جغرافیایی ریاضی، جغرافیای طبیعی، جغرافیای زیستی، جغرافیای انسانی، جغرافیای اقتصادی، جغرافیای سیاسی، جغرافیای گیاهی، جغرافیای حیوانی، جغرافیای دیرین، جغرافیای نظامی، اقیانوس‌شناسی، اقلیم‌شناسی و هواشناسی است.

با پیشرفت علوم و فناوری، امروزه جغرافیا علمی است که افزون بر کره زمین، درباره سایر سیارات و بطور کلی، کیهان بحث می‌کند. علم جغرافیا حاصل کنجکاوی انسان و نیاز او به شناختن راهها، موقعیت مکانها و نواحی مجاور و آگاهی از احوال همسایگان بوده است.^۱

در شرح احوال جمشید کیانی نوشته‌اند: «سیصد سال که از سلطنت او گذشت، زمین بر موجودات تنگ گردید. جم به سوی فروغ روی نمود و با نگین زرین خود زمین را بسود. پس زمین دامن بگشود و یک ثلث فراخ گردید. جمشید این کار را سه بار انجام داد و زمین را فراخ کرد...^۲» در حقیقت، منظور از دامن گشودن زمین، مهاجرت اقوام آریایی بوده که به دلیل زاد و ولد کردن و افزایش جمعیت، سبزه‌زاران برای دام و حشم آنها کم می‌آمده و به ناچار راه سرزمینهای ناشناخته را در پیش می‌گرفتند. کنجکاوی آدمیان برای تحرک بیشتر و آگاهی یافتن از چگونگی سایر سرزمینها، امری حیاتی بوده است.

از نظر قدمت تاریخی، چینی‌ها را باید واضع جغرافیا دانست، اما تحقیق منظم در این رشته به دست یونانیان صورت گرفت. در بین ملل مختلفی که در نواحی مدیترانه سکونت داشتند، رفت و آمد دریایی معمول بوده و بین ایشان روابط نزدیکی برقرار بود. از آن جا که دریای مدیترانه دارای جزایر زیادی است، مسافرت دریایی در آن ناحیه بیشتر بود. از این رو، یونانیان به جغرافیا عنایت زیادی داشتند، بخصوص از زمانی که به تجارت در دریای مدیترانه پرداختند، لزوم گردآوری اطلاعاتی درباره فواصل بین جزایر و تحولات هوا و اوضاع مردم کشورهای مختلف و محصولات ارضی و غیره را بیشتر احساس کردند و نتایج سودمندی گرفتند که در پیشبرد دانش آنها تأثیر فراوان داشت.^۳

۱- توران... مرادی، مرجع‌شناسی، شناخت خدمات و کتابهای مرجع، تهران: فرهنگ معاصر، ۱۳۷۲، صص ۲۴۷-۲۴۶.

۲- محمدجعفر یاحقی، فرهنگ اساطیر و ارشادات داستانی در ادبیات فارسی، تهران: سروش، ۱۳۶۹، ص ۱۶۵.

۳- همان، ص ۲۴۸.

مطالعات جغرافیایی در آن زمان با ریاضیات و نجوم ارتباط زیاد داشت. پیش از ارسطو، احتمالاً پطالوس ملطی به جغرافیا پرداخت ولی ارسطو نخستین کسی است که دربارهٔ زمین لرزه، طوفانهای دریایی و کرویت زمین اظهار نظر کرد و پس از اثبات کرویت زمین، حدود بخشهای مسکون آن را مشخص ساخت.

بطلمیوس که در سدهٔ دوم میلادی می‌زیست، تحقیقات جغرافیایی یونان را به اوج خود رساند. کتاب جغرافیای بطلمیوس، تالی کتاب دیگر او مجسطی است. بطور کلی، علم جغرافیا پیشرفت اولیه خود را مدیون علوم ریاضی و هیأت بوده است.

مسلمانان خیلی زود با کتاب جغرافیای بطلمیوس آشنا شدند و نسخه‌هایی از آن را به دست آوردند که با نقشه‌های رنگین آراسته شده بود. مسعودی دربارهٔ بطلمیوس چنین می‌گوید: «بطلمیوس، در کتابش به نام جغرافیا، زمین و شهرها و کوهها و دریاها و رودها و چشمه‌هایی را که در آن است توصیف کرده است. از شهرهای مسکونی و بلاد قابل کشت و زرع یاد کرده و شمارهٔ این گونه شهرها را در زمان خود ۴۵۰۰ دانسته و نام آنها را بر حسب اقلیمها ذکر کرده است»^۴. دو کتاب بطلمیوس در زمان ساسانیان به زبان پهلوی ترجمه شد و در آغاز دورهٔ اسلامی نخست به عربی و سپس به زبان سریانی برگردانده شد. نخستین ترجمهٔ کتاب جغرافیا (از سریانی) به عربی توسط ثابت قره (۲۱۱-۲۸۸ هجری قمری) صورت گرفت. جغرافیادانان مسلمان از کتاب بطلمیوس استفاده فراوان کردند و در واقع این کتاب سنگ شالودهٔ علم جغرافیا در میان مسلمانان بوده است. مسلمانان در تکامل جغرافیا تلاش زیادی کردند و تألیفات زیادی از آنها به عربی، فارسی و ترکی باقی است و اطلاعات آنان از اطلاعات نویسندگان یونانی، رومی و مؤلفان لاتینی قرون وسطی زیادتر بوده است.

علت توجه مسلمانان به جغرافیا به چند دلیل بوده است. اول، امکان مسافرت کردن از اقیانوس اطلس تا اقیانوس کبیر، بی آن که ناگزیر باشند از مرزی واقعی بگذرند، دوم، مراسم حج سالانهٔ خانهٔ خدا بود. در این سفر طولانی این فرصت را می‌یافتند تا با مردم سایر نواحی

۴- بارون کارا دووو، متفکران اسلام، ترجمه احمد آرام، تهران، دفتر نشر فرهنگ اسلامی، ۱۳۵۹: ج ۲، صص ۱۰-۹.

جهان آن زمان برخورد و حشر و نشر داشته باشند و از زندگی و زادگاه یکدیگر اطلاعاتی کسب نمایند. عامل سوم، نماز بود که می‌بایستی در شبانه روز، در زمانهایی معین رو به خانه خدا انجام پذیرد. از این رو، تعیین قبله و طلوع و غروب خورشید از اهمیت زیادی برخوردار بود، بخصوص برای آنان که در سفر بودند، در شهرها، محراب مساجد جهت قبله را نشان می‌داد، لیکن در بیابان یافتن قبله نیاز به علم و دانش داشت. همچنین در ایام ماه مبارک رمضان نیز تعیین ساعات سحر، طلوع و غروب خورشید برای روزه‌داران از اهمیت ویژه‌ای برخوردار بود. چهارم، حس کنجکاوی مسلمانان را باید دلیل پیشرفت علم جغرافیا در جهان اسلام دانست. جغرافیای انسانی از مسائلی بود که مسلمانان به آن علاقه خاصی نشان می‌دادند و آثار مسعودی و بیرونی مخصوصاً گواه این دعوی است.

بالاخره و پنجم، نیاز به اطلاعات از شرایط اقلیمی و انسانی کشورهای مجاور برای خلفا و سرداران سپاه اسلام بود که قصد حمله و جنگ را داشتند و حفظ و نگهداری سرزمینهای مفتوحه و فعالیتهای بازرگانی با سایر بلاد و کشورها موجب پیشرفت علم جغرافیا در اسلام شد. نخستین مسلمانی که به کشورهای دور دست، تا سواحل هند و چین، مسافرت دریایی کرد، «سلیمان تاجر» بود. کتاب اخبارالعین و الهند (تألیف ۲۳۷ هجری) از آثار اوست. این سفر و سفرهای مشابه آن بود که سرانجام سبب پیدایش افسانه سندباد بحری در کتاب هزار و یکشب و کتابهای کمتر شناخته شده مشابه آن شد.^۵

ابویوسف یعقوب ابن اسحاق کندی، معروف به «فیلسوف عرب» یکی از شخصیتهای بزرگ دوره مأمون خلیفه عباسی است. کتابهای زیر در زمینه علم جغرافی به کندی منسوب است:

کتاب الکون فی ربع المعمور، کتاب فی العباد مسافات اقلیم و رساله فی المد و جزر.

بعضی، کتاب اخیر را از احمد سرخسی - شاگرد کندی - می‌دانند. کتاب دیگر سرخسی المسالک و الممالک است که مسعودی در تألیفات خود به آن اشاره می‌کند. در سده سوم هجری، یک رشته تألیف به نام المسالک و الممالک (راهها و کشورها) تألیف شد و این در حقیقت از برکت

۵- مرادی، همان، ص ۲۵۰.

برقرار شدن دستگاه برید (چاپار) و نیازی بود که برای شناختن راههای ارتباطی استانها و ولایات با یکدیگر به وجود آمده بود.

ابومعشر جعفر، یکی از دانشمندان اخترشناسی اوایل دوره عباسی است. او در سال ۱۹۵ هجری در شهر بلخ به دنیا آمد. اگر چه مستقیم مسائل جغرافیا را مورد بررسی قرار نداد، لکن در آثار خود اطلاعاتی جالب درباره کره زمین دارد. بخصوص در کتاب المدخل الاحکام النجوم، بحث مفصلی درباره جز و مد کرده است.

از قدیمی ترین مسلمانانی که مستقیم به علم جغرافیا توجه داشتند، باید از یعقوبی و ابن خردادبه نام برد. یعقوبی را می توان پدر علم جغرافیا در میان مسلمانان دانست. وی به جغرافیا علاقه فراوان داشت و در مقدمه کتاب البلدان از عشق خود به شناسایی سرزمینها و مردم دیگر کشورها سخن می گوید. این کتاب در واقع مجموعه جامعی درباره تاریخ کشورهاست. یعقوبی نویسنده ای جدی است، همچون معاصرش ابن خردادبه و همچون بسیاری دیگر از جغرافیایانویسان شرقی، توجهی به قصه ها و افسانه ها و ذکر آنها ندارد. ولی باید گفت که از لحاظ به دست دادن فاصله شهرها دقت وی کمتر از خردادبه است. ابن خردادبه فاصله ها را با میل معین کرده است و یعقوبی برحسب منزل یا روز.

ابن خردادبه ایرانی الاصل و از اخلاف یک زردشتی نومسلمان است. وی مدیر دستگاه برید (چاپار) و شرطه (پلیس) و از نزدیکان معتمد خلیفه عباسی بود. کتاب خود را به نام المسالك و المسالك در فاصله سالهای ۲۳۰ تا ۲۳۴ هجری تألیف کرد. او کوشید تا اطلاعاتی صحیح درباره راههای دوردست، مخصوصاً از بغداد تا نقاط مختلف قلمرو اسلامی و همچنین میزان خراج شهرها گرد آورد، تا سلسله برید بطور مرتب و دایمی برقرار بماند.

یکی از اطلاعات با ارزشی که به وسیله ابن خردادبه به دست ما می رسد، چگونگی تجارت میان دو قاره اروپا و آسیاست. بطور قطع، هیچکس در این زمینه اطلاعاتی مانند ابن خردادبه نداشت و دانشمندان بعد از وی، در زمینه جغرافیا، کتاب او را بسیار ستوده اند. ابن خردادبه، به عنوان موسیقی دان نیز شهرت بسیار داشت.

همانگونه که پیشتر آمد، یعقوبی یکی دیگر از معاصران ابن خردادبه است. اثر وی به نام

کتاب البلدان از نظر موضوع نزدیکی بیشتری با کتاب ابن خردادبیه دارد و از مآخذ معتبر جغرافیایی به زبان عربی است. تاریخ تألیف آن را سال ۲۷۸ هجری ذکر کرده‌اند. این اثر، در ۸۶۱ میلادی در ایران انتشار یافت و ترجمه فارسی آن در سال ۱۳۴۳ شمسی منتشر شده است. در سده چهارم، علاوه بر کتابهای مسالک و ممالک، چند کتاب بزرگ جغرافی نیز تألیف شد. از آن جمله می‌توان از دائرة المعارف بزرگ ابن رسته به نام الأعلاق النفیسه نام برد که فقط جزء هفتم آن باقی مانده است.

از دیگر آثار جغرافیایی می‌توان از سفرنامه ابن فضلان درباره قبایل بلغار و ساکنان سواحل رودخانه دانوب - عجایب البلدان - اثر ابودلف مسعر بن مهلهل، سیاح عرب، درباره مردمان تاتار و چین و هند، افغانستان، تبت، کشمیر، پنجاب، ترکستان، مغولستان نام برد. گرچه این اثر از میان رفته است، اما یاقوت صاحب معجم البلدان و عمادالدین زکریا قزوینی صاحب آثار البلاد از آن بسیار نقل کرده‌اند.

ابوزید احمد بن سهل بلخی (حدود ۲۳۶-۳۲۲ هجری)، از شاگردان کندی و معاصر ابوعلی چغانی و ابوعبدا... جیهانی، به تألیف صورالاقالیم همت گماشت. گرچه این کتاب نیز از بین رفته، لکن اصطخری تقریباً قسمت عمده آن را در یکی از تألیفات خود آورده است. صورالاقالیم مشتمل بود بر نقشه‌هایی از قسمت‌های مختلف جهان و اوضاع طبیعی کره زمین. مؤلف با هر یک از نقشه‌ها، توضیحاتی می‌دهد تا موضوع برای خواننده روشن شود. رویهم رفته، در این کتاب، کشورهای مرکزی و شرقی جهان اسلامی در چهارده نقشه جداگانه نشان داده شده بود.

اصطخری، هنگامی که در حدود سال ۳۴۰ هجری به تحقیقات جغرافیایی روی آورد، روش ابوزید بلخی را دنبال کرد و کتاب الاقالیم را تألیف کرد. در کتاب وی به هر ناحیه، فصلی اختصاص داده شده است و هر فصل نقشه مربوط به خود را دارد. از ویژگیهای کتاب اصطخری این است که او درباره اوضاع طبیعی هر ناحیه، بحثی مفصل دارد و غالباً از عرض و طول هر شهر، مانند بلخی، صرف‌نظر می‌کند. از آنجا که کعبه قبله‌گاه مسلمانان عالم است و هر سال برای حج به آن مکان مسافرت می‌کنند، اصطخری اطلاعاتی مفصل از سرزمین عرب که آن را «ام‌القری» نامیده است، آرایه می‌دهد.

احسن التقاسیم فی معرفة الاقالیم به قلم ابوعبدا... مقدسی، از کتابهای معتبر و مفید جغرافیایی و

تاریخی است که در سده چهارم هجری تألیف شده است. بیشتر مطالب مبتنی بر مشاهدات و مطالعاتی است که مؤلف در سفرهای خود کرده و تجاربی که به دست آورده و اخباری که مردم در آنها متفق بوده‌اند. بنابراین، می‌توان گفت که کتاب در برگیرنده نکاتی مهم و درست درباره آداب و رسوم، اخلاق، زبان و تمدن مردم سرزمینهای ایران، عراق و مصر است.

نخستین کتاب فارسی در علم جغرافیا، با عنوان حدودالعالم از دستاوردهای این سده است که مؤلف آن ناشناخته مانده است. عنوان کامل این کتاب حدودالعالم من المشرق الی المغرب است و به سال ۳۷۲ هجری تألیف شد و به امیر ابوالحرث محمد بن احمد فریغونی اهدا شده است. این کتاب را، نخستین بار، توماسکی، خاورشناس روسی، در سال ۱۳۱۰ هجری قمری در بخارا کشف کرد و چندی بعد، بارتولد، خاورشناس مشهور آن را به سال ۱۹۳۰ میلادی به چاپ رساند. چند سال بعد ولادیمیر مینورسکی ترجمه انگلیسی آن را با تعلیقات و تحقیقات فراوان به چاپ رساند. این اثر در سالهای ۱۳۱۴، ۱۳۴۰، ۱۳۶۲ و ۱۳۷۲ در تهران به چاپ رسیده است. مهمترین جغرافیدان و مورخ طبیعی سده چهارم ابوالحسن علی بن حسین مسعودی است. اگر چه بسیاری از آثارش و از جمله تاریخ عمومی سی جلدی او به نام اخبارالزمان از میان رفته است ولی کتاب مروج الذهب فی معادن الجواهر او بر جای مانده و مشتمل است بر تعداد زیادی از مواد و اطلاعات جغرافیایی، زمین‌شناسی و تاریخ طبیعی. آنچه این اثر را نزد جغرافیدانان معتبر کرده، نقشه دریا‌های شرقی است که مسعودی به کمک مشاهدات خود و با استفاده از نقشه‌های سلیمان تاجر کشیده است. مسعودی در اواخر عمر کتاب التنبیه و الاشراف را نوشت که تا حدودی به مسائل جغرافیای انسانی نیز می‌پردازد.^۶

از سده پنجم هجری به بعد، چند اثر ارزنده مرتبط با موضوع جغرافیا وجود دارد، از جمله سفرنامه ناصر خسرو، مالهند و تحدید نهایات الاماکن لنصحیح مسافات المساکن اثر ابوریحان بیرونی که این آخری در سال ۱۳۵۲ هجری شمسی در تهران منتشر شد. جرج سادتون^۷ درباره بیرونی می‌نویسد: در جغرافیا، بدون شک بیرونی را باید یکی از بزرگترین دانشمندان جغرافیای

۶- همان. صص ۲۵۶-۲۵۰.

7- George Sarton

سراسر زمانها به شمار آورد. خدمت وی به جغرافیا در زمینه‌های گوناگون بود. جنبه ریاضی این دانش را توسعه داد و اندازه‌گیریهای زمین‌پیمایی کرد و با صحت جالب توجهی مختصات جغرافیایی برخی از امکنه را اندازه گرفت.

یاقوت که از آثار ابوریحان به عنوان جغرافیدان بهره‌مند شد، مقاله‌ای زیبا درباره وی در معجم‌الادبای خویش نوشت و چندین حکایت از او آورد. بارون کارا دو دو می‌نویسد: «کتاب جغرافیای بیرونی به نام قانون مسعودی هنوز چنانکه باید شناخته نشده است. آثار دیگری نیز وابسته به جغرافیا نوشته بوده است. کتاب تقاسیم که یاقوت نسخه دستنویس بیرونی، مورخ ۴۲۳، آن را در دست داشت؛ کتاب التفهیم که گونه‌ای دائرةالمعارف است، در بخش مربوط به نجوم این اثر چندین مسئله به جغرافیا مربوط می‌شود»^۸.

مهمترین جغرافیدانان سده ششم هجری از سرزمینهای غربی اسلامی، بخصوص اندلس، برخاسته‌اند. الزهری غرناطی، جغرافیا را در همین دوره نوشت، هموطن او المازنی کتابی به نام المغرب عن بعض عجایب المغرب را نگاشت. ابن جبیر، در سیاحتنامه خود، رحله ابن جبیر اطلاعات جغرافیایی فراوانی به دست داده است. ابوعبدالله ادریسی و ابوالفدا در مغرب زمین شهرتی زیاد به دست آوردند. کتاب ادریسی نزهة لمشتاق فی اختراق الافاق نام دارد. پس از این اثر، ادریسی روض الانس و نزهة النفس را که دائرةالمعارف جغرافیایی مفصلتری است تألیف کرد. کتاب تقویم البلدان، تألیف الملک المؤید عمادالدین ابوالفدا اسماعیل بن علی، مشهور به ابوالفدا بسیار زود در مغرب زمین شهرت یافت. او از آثار جغرافیدانان پیش از خود استفاده کرد و رویهم رفته اثرش تقلیدی از کار بطلمیوس است^۹.

در سده هفتم هجری قمری، آثار جغرافیایی متعددی تألیف شد که بهترین آنها فرهنگ جغرافیایی معجم‌البلدان تألیف یاقوت حموی است. این اثر، نخستین کتاب مرجع جغرافیایی است که در جهان اسلام تألیف شده است.

پس از سده هشتم هجری قمری، توجه به علم جغرافیا رفته رفته در ممالک اسلامی رو به

۸- دو وو، همان، صص ۸۲-۸۱.

۹- همان، صص ۱۸-۱۷ و ۲۱.

انحطاط نهاد، هر چند این کیفیت در علوم ریاضی و طبیعی نیز پیش آمد.

بارون کارا دو و دربارۀ متون جغرافیایی در اسلام می‌نویسد: رویهم رفته، قطعاً از سودمندی فراوان برخوردار است. از غنا و تنوع و گاه علمی بودن و گاه عامیانه بودن و جنبه داستانی و دلربایی خاص بهره‌مند است و مجموعه‌ای را می‌سازد که در دورۀ خود هیچ رقیبی نداشته است؛ مایه افتخار و نشانه هوشمندی و شجاعت کسانی است که آنها را فراهم آورده‌اند و اگر با روح نقادی مورد بهره‌برداری واقع شود، همچون معدنی از اسناد است که ارزشی برای آن نمی‌توان معین کرد.^{۱۰}

منابع مرجع جغرافیایی را عموماً به دسته‌های: نقشه‌ها، اطلسها، فرهنگهای جغرافیایی، کتابشناسی‌ها و مقاله‌نامه‌ها و جاینامه‌ها تقسیم می‌کنند. برای اطلاع بیشتر از انواع مشهور منتشر شده این آثار به زبان فارسی و انگلیسی، اطلاعاتی در دست است.^{۱۱}

اینک به معرفی برخی منابع مرجع جغرافیایی، با تأکید بر منابع الکترونیکی، به زبان انگلیسی، پرداخته می‌شود. چه فرض آن است که اهل پژوهشهای جغرافیایی با منابع چاپی فارسی و عربی پیش گفته و آثار مشهور معرفی شده در منبع شماره ۱۱ پانویس این صفحه آشنایی اجمالی دارند. جاینامه یا فرهنگ مکانها^{۱۲}، نوعی جالب از منابع مرجع جغرافیایی است که در آن تازه‌ترین داده‌ها و یافته‌های قدیمی، هر دو به یک اندازه - اما از دیدگاه‌های مختلف - اهمیت و ارزش دارد. اگر اطلاعاتی جاری درباره مکانی بخواهیم - نظیر جمعیت فعلی آن، اهمیت مکانی، صنایع و غیره و نیز از جمله وابستگیهای سیاسی، چون ناحیه، منطقه، استان، ایالت، ملت - تنها اطلاعات جاری و باب روز اهمیت می‌یابد.

از سوی دیگر، جاینامه‌های قدیمی اغلب در مورد اطلاعات تاریخی، نام مکانها که تغییراتی کرده است یا اطلاعاتی جزئی از تاریخ محلی که در جایی دیگر یافت نمی‌شود، مفید واقع می‌گردد. جاینامه‌ای قدیمی که از صنایع و رونق آنها در شهری در یک قرن پیش اطلاعاتی

۱۰- همان، صص ۹۹-۹۸. به نقل از: مرادی، همان، ص ۲۶۲.

۱۱- نوز... مرادی، مرجع‌شناسی، شناخت خدمات و کتابهای مرجع، تهران، فرهنگ معاصر، ۱۳۷۲، صص ۲۸۴-۲۶۲.

12-Gazetteer

به دست می‌دهد، احتمالاً برای تاریخچه اقتصادی و اجتماعی آن مکان اهمیت دارد. در کشورهای که جاینامه‌ای قدیمی ندارد، گاه دائرةالمعارفهای قدیمی چنین اطلاعاتی فراهم می‌کند. مثلاً دائرةالمعارف آلمانی زدلر^{۱۳} از قرن هجدهم اغلب در مورد مکانهایی که نامشان در آثار مرجع امروزی نیامده است، بسیار مفید واقع می‌شود.

جاینامه جهانی The Global Gazetteer

این جاینامه بایگانی‌ای است در برگیرنده بیش از ۲/۵۰۰/۰۰۰ نام مکان در سراسر جهان و پاره‌ای اطلاعات جغرافیایی و داده‌های جمعیت نگاشتی که بر سرشاری آن می‌افزاید. بر این باوریم که این اثر یکی از بزرگترین و کاملترین بایگانیها در دسترس از این نوع است و از جهت گردآوری عناصر داده‌ای مختلف، یگانه شمرده می‌شود.

جاینامه جهانی نام مکانها را در چهار سطح می‌آورد:

کشورها؛ مناطق اداری (کشورها، ایالتها، استانها، ناحیه‌ها و جز آنها)؛

مکانها (شهرستانها، شهرها، روستاها و دیگر آبادیها)؛ بایگانیهای ارجاعی (از جمله رمز واحد)

دامنه شمول و آمار

پوشش جاینامه جهانی تنها در برگیرنده آبادیها و مناطق کشوری است (نه عوارض طبیعی). برخی از کشورهای دارای بیش از ۱/۰۰۰ نام مکان عبارت است از بریتانیا (۶۰/۰۰۰)؛ ایالات متحده امریکا (۵۷/۰۰۰)؛ پرتغال (۵۵/۰۰۰)؛ مکزیک (۵۰/۰۰۰)؛ کانادا (۱۰/۰۰۰)؛ برزیل (۳۳/۰۰۰)؛ پرو، فرانسه، آلمان (۱۱۰/۰۰۰)؛ ایتالیا (۲۱/۰۰۰)؛ قزاقستان، فدراسیون روسیه (۸/۰۰۰)؛ اسپانیا (۶۰/۰۰۰)؛ رومانی (۱۴/۰۰۰)؛ اکراین، چین (۵۳۰۰)؛ هند (۵۰۰۰)؛ اندونزی (۳۵۰۰)؛ ژاپن، میانمار، فیلیپین، ویتنام، آفریقای جنوبی، ژیر، ایران، ترکیه، استرالیا (۱۰/۰۰۰).

بر مبنای هر داده‌ای که در این بایگانی وجود دارد - قاره یا نواحی جغرافیایی گسترده (نام کشورهای کارائیب، یا اروپای غربی)، عضویت منطقه‌ای و بین‌المللی، (مثل کشورهای صادرکننده نفت، NAFTA یا کشورهای WEU) یکایک کشورها، نوع مکان (مثل پایتختهای

منطقه‌ای) - گزینشهایی می‌تواند به عمل آید.

اعراب

از آن جا که این بایگانی ماهیتی بین‌المللی دارد، دو میدان [فیلد] برای نام ایجاد شده است. نخستین آنها نام آوانگاری شده به نویسه‌های رومی آسکی^{۱۴} و بدون حروف اعراب دارای هر نوعی می‌باشد. نظام رمزگذاری، رمز واحد برای رمزگذاری دقیق جاینامه‌ها در میدانی جداگانه آمده است.

دسترسی پذیری

جاینامه جهانی به سه صورت عمده دسترسی پذیر است:

به عنوان بایگانی داده‌ها، بایگانی DBF؛ بایگانی آسکی (جدا شده با کاما)

(down load zip fele(9k), view sample file) pick T - DuMp

دیگر صورتها را می‌توان با قراری خاص به دست آورد. بایگانیهای بزرگ تقسیم و یا دارای رمز پستی می‌شود. معمولاً به صورت صفحه تحویل داده می‌شود، اما تحویل بر رسانه‌های (کارتریج، یا نوار ۱/۴ اینچ) با پذیرش هزینه‌ای اضافی امکانپذیر است. تحویل با پست (ماوراء دریاها، پست هوایی)، یا با هزینه‌ای اضافی با پیک صورت می‌گیرد. داده‌ها می‌تواند هم با حروف درشت و هم حروف ریز فراهم شود.

بها

قیمت‌گذاری اطلاعات را عمداً آسان و ارزان گرفته‌اند. بهای پایه برابر ۲۰ پوند برای هر ۱۰۰۰ پیشینه (رکورد) از مجموعه داده‌های هسته (نام مکانها و کشورها) و ده پوند برای هر ۱۰۰ میدان (فیلد) جهت غنابخشیدن به میدان داده‌هاست (سوی رمزگذاری رمز واحد که ۵۰ پوند برای هر ۱۰۰۰ میدان محاسبه می‌شود). بدیهی است برای داده‌های از دست رفته یا ناشناخته هزینه‌ای محاسبه نمی‌شود. حداقل بهای دریافتی ۲۵۰ پوند است.

دیگر داده‌ها و خدمات

مقدار داده‌های جزئی در دسترس، نظیر جزئیات جمعیت نگاشتی، بایگانیهای کامل رمز پستی، حتی تا سطح خیابان و جز آنها نیز در دسترس قرار دارد. ما تعدادی کتاب بر حسب رمز پستی، نشانیها و مطالب مربوط به سرشماری نیز فراهم می‌سازیم و در اختیار داریم، از جمله:

- راهنمای جهانی رمز پستی و نشانی، اثر مارتین نلسون؛

- بایگانی داده‌های رمز پستی و جغرافیایی: راهنمای جهانی، نشان‌نامه‌های چاپی و بایگانیهای داده‌های ماشین‌خوان، اثر الن پریچارد؛

- تهیه و نگهداری پایگاه داده‌های بازاریابی مستقیم اروپا، اثر گراهام رینله؛

- دستنامه کاربران سرشماریها، ویراسته استان اوپن شا؛

- گروهی از انتشارات سرشماری از مؤسسه‌های ملی سرشماری، بویژه با تأکید بر مسائل

فضایی، افزون بر گزارشهای سرشماری و آماری؛

- برای اطلاعات بیشتر در باب بریتانیا، یعنی رمزهای پستی، بنگرید به EVOX؛

جزئیات مربوط به تماس

برای به دست آوردن آمارهای جزئی، پیشینه‌های نمونه یا نقلی از یک شرکت و مجموعه

داده‌ها از جاینامه جهانی، تماس بگیرید با:

ALLM Systems & Marketing

21 Beechcroft Road

Bushey, WATFORD WD2 2JU

England.

UK tel: 01923 330150. International tel: +44 1923 230150

UK fax: 01923 211148. International fax: +44 1923 211148

برای اطلاع از جزئیات، به نشانی زیر پست الکترونیکی بفرستید:

apritchard @ cix - compulink - Co. uk

کشورها

این بایگانی حدود ۳۰۰ مکان، از جمله کشورهای مستقل (فعلی و قدیمی) و سایر تشکیلات جغرافیایی، نظیر سازمانهای ملی و بین‌المللی را در بر می‌گیرد. داده‌های در دسترس عبارت است از:

نام کوتاه به انگلیسی؛ نام کامل به انگلیسی؛ رمز سه حرفی استاندارد؛
 رمز دو حرفی استاندارد؛ رمز سه رقمی استاندارد؛ us Elps digraph
 عضویت در سازمانهای منطقه‌ای و بین‌المللی؛ عرض جغرافیایی / طول جغرافیایی؛
 جمعیت (اغلب در تاریخهای مختلف)؛ رمز شماره‌گیری تلفن؛ قاره؛
 شاخصهای محل جزئی تر، آن گونه که در سالنامه CIA به کار می‌رود (که مناطق مختلف اروپا را مشخص می‌کند)؛
 انگاره‌های رمزپستی؛ منطقه‌زمانی؛ وسعت (به کیلومتر مربع)؛ آمارهای کشوری جزئی تر؛

پیشینه نمونه نوعی کشور

رمز سه حرفی استاندارد DEU نام کوتاه Germany
 نام کامل Federal Republic of Germany رمز دو حرفی استاندارد DE
 رمز واحد D رمز سه رقمی استاندارد 276
 FIPS digraph GM قاره EU جزئیات جهانی EUR - W
 رمز شماره‌گیری تلفن 49 عرض جغرافیایی 51.30 N طول جغرافیایی E 10.30
 پیشوند رمز پستی D- انگاره رمز پستی NNNNN جمعیت 80974632
 تاریخ تعیین جمعیت 1992.12.3 پول رایج: مارک آلمان رمز پول رایج DEM
 شماره پول رایج 280

مناطق کشوری^{۱۵}

این بایگانی در بردارنده بیش از ۵۰/۰۰۰ منطقه کشوری، در تمامی سطوح است. در

15-Administrative areas

مواردی، مناطقی چندگانه، بنا به مقاصد مختلف، ممکن است ذکر شود (مثلاً دولتهای محلی ممکن است از مناطق و خدمات پستی مختلف بهره جوید). داده‌های این بایگانی عبارت است از:

نام؛ کوتاه نوشتنهای شناخته؛ رمز پستی؛ رمز شماره گیری تلفن؛
 نامهای بدیل یا کنار نهاده شده؛ نوع منطقه (سرزمین، Counton و غیره)؛
 سطح اداری؛ منطقه مادر؛ منطقه تابع؛ نام برتر؛
 طول جغرافیایی / عرض جغرافیایی؛ جمعیت؛ نام رمز واحد؛ ناحیه؛
 شماره ارجاع رسمی؛ مختصات بدیل، نظیر گاوس کروگر (در مواردی)؛
 آمارهای مفصل منطقه کشوری؛

نمونه پیشینه منطقه کشوری

شهرکها و مکانها

این بایگانی حدود ۲/۵۰۰/۰۰۰ مکان را در بر می‌گیرد. داده‌ها عبارت است از:
 ناحیه اداری عمده (مثلاً ایالت)؛ رمز(های) پستی؛ رمز شماره گیری تلفن؛
 نامهای بدیل یا کنار نهاده شده؛ نام برتر؛ نام رمز واحد؛
 عرض جغرافیایی / طول جغرافیایی؛ جمعیت (اغلب در سلسله زمان)؛
 دیگر نواحی اداری (مانند نواحی ایالت متحده، German Kreise, Swedish Lan)؛
 شماره ارجاع رسمی؛ وسعت؛ ارتفاع؛
 مختصات بدیل مثل کراوس کروگر (در مواردی)؛ نام(های) ترجیح داده نشده؛
 دلایل ترجیح دادن یا ندادن نامها؛
 نشانه‌های اداری و رسمی (مثل مرکز ایالت، پایتخت، مرکز ناحیه)؛
 آمارهای مفصل محلی؛

نمونه پیشینه مکان

بایگانیهای ارجاعی

در جریان تهیه جاینامه جهانی، بایگانیهای ارجاعی مفیدی تدارک دیده‌ایم که در اختیار قرار دارد:

بایگانی رمز واحد؛ نشانهای اداری و رسمی؛ پایگاه داده‌های دلایل ترجیح دادن یا ترجیح ندادن برخی نامها؛

جاینامه کمبریج ایالات متحده و کانادا: فرهنگ جاها^{۱۶}

این اثر فرهنگ جایهای معتبری است که کار خود را به ورای پیمایش بنیانی شهرکها، شهرها و رودخانه‌ها می‌کشاند و به حومه شهرها، حومه‌های فرعی و جوامع روستایی، دریاچه‌ها، رودخانه‌ها، نواحی اقیانوسی، کوهها، جنگلها، باتلاقها، بوستانها، مناطق حفاظت شده و دیگر مناطق مورد توجه امروز یا گذشته نیز می‌پردازد.

مکانهای مربوط به دوران انقلاب و جنگ داخلی، جاده‌ها و مسیرها، صنایع مهم، نظامی و اماکن فرهنگی، اماکن تاریخی و حتی برخی مکانهای افسانه‌ای و مربوط به فرهنگ عامه را هم می‌آورد. بیش از دوازده هزار شناسه بر مبنای داده‌های سرشماریهای اخیر و هر جایی که جمعیتی بیش از ۱۰/۰۰۰ نفر دارد هم در این اثر می‌آید. توصیف اخبار مربوط به حق مؤلف کتابها هم در اثر آمده است.

تقریباً تمام جزئیات مربوط به مکانهای ایالات متحده و کانادا در این اثر مرجع تک جلدی، با بیش از ۱۲/۰۰۰ شناسه، بر پایه داده‌های آخرین سرشماریها می‌آید. جاینامه ایالات متحده و کانادا در برگیرنده اطلاعاتی از نواحی شهری، روستایی، بیابانی و وحشی و حتی مکانهای تاریخی مهم است.

به بازار آمدن هر جاینامه‌ای، همواره بهانه‌ای است برای جشن گرفتن کتابداران مرجع، به ویژه اگر فراورده‌ای معتبر و دارای آخرین اطلاعات آماری باشد. تهیه‌کنندگان آثار مرجع نسل قبل، تا حد زیادی بر جاینامه جهانی کلمبیا - لینگکات تکیه می‌کردند که آخرین بازنگری آن در سال ۱۹۶۲ انجام شد. از زمان آخرین بازنگری این اثر، تعدادی جاینامه منتشر شده است که عبارت است از جاینامه جهانی کمبریج (پنجمین ویرایش ۱۹۸۸ و نیز به عنوان جاینامه جهانی کمبریج منتشر شد)، داده‌های زمین اثر جرج کوریان ۱۹۸۳ و جاینامه جامع یازده جلدی ایالات متحده ۱۹۹۱

16-The Cambridge Gazetteer of the United States and Canada: A Dictionary of Places.

هیچیک از این آثار در کتابخانه‌ها، به دلایل مختلف کاملاً جا نیفتاده است. جاینامه کمبریج ایالات متحده و کانادا کاری کاملاً تازه است و هدفش فراهم آوردن اطلاعاتی گسترده در مورد مکانهاست. این اثر مشتمل بر اطلاعاتی از تمام ایالتها، استانها و سرزمینها، مراکز آنها و تمامی نواحی شهری تابع آنها با جمعیتی بیش از ده هزار نفر در ایالات متحده و هشت هزار نفر در کانادا است. آنچه این اثر را منحصر به فرد و ارزشمند می‌سازد، شناسه‌های مربوط به اطراف مکانهای فعلی و تاریخی و دیگر مشخصه‌های شهرهای بزرگ است، نظیر راههای اصلی و خیابانهای بوستانها، بناهای بارز، نامهای منطقه‌ای، جایگاههای نظامی فعال و تاریخی، مکانهای صنعتی، جنگلهای ملی و مکانهای افسانه‌ای. بدین ترتیب، افزون بر شناسه‌هایی از کنتاکی و لوئیس ویل، شناسه‌هایی نیز در مورد South End، حومه بستن؛ مایل بی نظیر، بخشی از خیابان میشیگان در شیکاگو؛ استروڈم، استادیومی چند منظوره در هوستن، و پرزیدیدو، پایگاه نظامی سابق سان فرانسیسکو دارد.

در هر شناسه نام مکان، تعریف آن به منزله شهر، منطقه، خیابان و جز آنها می‌آید و شمار جمعیت و وسعت و محل آنها مرتبط با دیگر مکانها (نه بر حسب طول و عرض جغرافیایی) به دست داده می‌شود. بقیه اطلاعات شناسه به گونه‌ای طراحی شده است که به دو پرسش مرجع عمده، یعنی - اصل مکان چه بوده است و چه ویژگی‌ای آن را بارز و مورد توجه می‌کند - پاسخ می‌دهد. منابع مورد استفاده در تهیه اطلاعات عبارت است از داده‌های سرشماری ۱۹۹۰ ایالات متحده و ۱۹۹۱ کانادا و نیز روزنامه‌ها و دستنامه‌های مختلف. اندازه‌ها بر حسب مقیاسهای انگلیسی و متری داده شده است. ارجاعهای متقابل بی‌شمار دارد و با رجوع به نامهای مراکز کوچک یا چایی درشت‌تر و سیاهتر در پایان هر شناسه می‌توان به آنها دست یافت. ضعف عمده آن در مقایسه با جاینامه کلسیا، لینکات. نبود تلفظ مکانهاست. در هر شناسه به تفسیرهای کلی و عام و نه خاص توجه شده است، برای نمونه، «از بزرگترین ...» و «یکی از قدیمی‌ترین» و نه «بزرگترین» یا «قدیمی‌ترین» و جز آنها بهره‌جویی کرده‌اند. به هر حال، پوشش مکانهای گسترده و متنوعی، از خیابان گرفته تا بوستان و میدانهای جنگ و جنگلها، این اثر ارزشمند را در بخشهای مرجع کتابخانه‌ها بر صدر نشانده است.

آتشفشانهای جهان: نشان‌نامه‌ای منطقه‌ای، جاینامه و گاهنامه پدیده آتشفشانی در ده هزار سال گذشته^{۱۷}

مجموعه داده‌هایی خلاصه از ۱۵۲۱ آتشفشان، شامل مختصات، ارتفاع، نوع، تاریخچه فورانهای شناخته شده و ویژگیهای رفتاری. معرفی هر منطقه، با نقشه‌ای مفصل و بحثی تاریخی و ساختار شناختی آغاز می‌شود. ترتیب آمدن اطلاعات به صورت گاهنامه‌ای ازمانی هم وجود دارد و دارای ارجاعهای متقابل بسیار است. کتابشناسی گسترده منطقه به منطقه هم دارد. این آتشفشانها در هزار سال گذشته فعال بوده است، ویژگیهای فنی فعالیت آنها و دیگر اطلاعات و آمارها در سطح دانشکده‌هاست و از مجموعه‌های معتبر مربوط به پیشرفت علوم هم استفاده کرده است.

در واقع این اثر بایگانی بنیانی و جامع تاریخچه فعالیتهای آتشفشانی در سطح جهان است. در بخشهای ابتدایی، شیوه گردآوری داده‌ها از پیشینه‌های تاریخی قدیمی و شواهد محفوظ در کوههای یخی و دیگر پدیده‌های طبیعی ذکر شده است. شیوه تنظیم این نشاننامه برحسب مناطق جغرافیایی است و از اروپا آغاز و به سمت مشرق تا آمریکای شمالی و جنوبگان ختم می‌شود. نقشه‌ای در آغاز هر منطقه جغرافیایی، محل آتشفشانها را معین می‌کند. طول و عرض جغرافیایی هر آتشفشان، نوع آن و پیشینه‌های مربوط به فورانهای شناخته شده هم آمده است. تاریخ آغاز و ختم فوران، آثار آن بر موضع‌نگاری و بر اطراف و زندگی هم ذکر شده است. گاهشماری آن از دوران پیش از تاریخ تا ۱۹۹۳ را در بر می‌گیرد.

از ۸۰۰۰ سال پیش از میلاد تا ۱۹۹۳، تقریباً ۸۰۰۰ فوران آتشفشانی آورده شده است و اطلاعات اغلب در جدولها هم می‌آید.

این اثر مورد استفاده متخصصان آتشفشانی، تاریخ‌نگاران، مردم‌شناسان، متخصصان بلاهای طبیعی، محققان گرمای زمین، اقلیم‌شناسان و هر کسی که به پدیده‌ها و رخدادهای طبیعی علاقه‌مند است قرار می‌گیرد.

17-(Volcanoes of the World: A Regional Directory, Gazetteer, and Chronology of Volcanism During the last 10,000 years).

پایگاه داده‌های جغرافیایی^{۱۸}

این پایگاه داده‌های چند رشته‌ای منحصر به فرد، از سال ۱۹۸۰ تا کنون، به تهیه اطلاعات کتابشناختی و چکیده‌های مطالعات توسعه‌ای، علوم زمینی، بوم‌شناسی، مکانیک زمین، جغرافیای انسانی و اقیانوس‌شناسی می‌پردازد.

دامنه شمول گسترده این پایگاه داده‌ها، آن را منبعی آرمانی برای پژوهشهای میان رشته‌ای جاری، در علوم اجتماعی، فیزیک و محیط زیست می‌سازد.

این پایگاه شامل ۸۵۰/۰۰۰ پیشینه (رکورد) و حدود ۳۰۰۰ پایبند جداگانه و عنوانهای غیرپایندی، شامل کتابها، خلاصه مذاکره‌ها، گزارشها، انتشارات نامنظم، نقشه‌ها و پایان‌نامه‌هاست. تمامی پیشینه‌ها دارای چکیده کوتاه پدیدآورنده است.

توزیع‌کننده: اطلاعات سیلور پلاتر

نرم‌افزار جستجو: SPIRS برای PC DOS / WINDOWS, NEC & MAC

برای کسب اطلاعات فنی مفصلتر، اطلاعات و اصطلاحات و شرایط بهره‌جویی و مجوز چند کاربری با Silver platter information تماس بگیرید. این پایگاه در مدت سی روز در اختیار قرار می‌گیرد.

Elsevier Geo Abstracts

The Old Bakery

III, Queens Road

Norwich NR1 3 PL

England

tel: +44(0)1603 626327 fax: +44(0)1603 667934

E - mail: geobas@elsevier.co.uk

اطلاعات کتابشناختی و سفارش

برای کسب اطلاعاتی درباره شرایط فروش، راهکارهای سفارش و پیوند با دایره‌های

فروش منطقه‌ای، لطفاً به اطلاعات مربوط به سفارش رجوع فرمائید.

بهای اشتراک USD 13/516؛ صفحه فشرده با حافظه فقط خواندنی USD 13/516؛

پایگاه داده‌های جغرافیایی ارجاعهای کتابشناختی جامعی به مجله‌های مهم رشته‌های جغرافیایی طبیعی و انسانی، زمین‌شناسی، معدنشناسی، بوم‌شناسی و مطالعات توسعه‌ای. این پایگاه، تنها پایگاه این رشته است که دارای چکیده می‌باشد. دامنه آن بین‌المللی است و اطلاعات را از بیش از ۲۰۰۰ مجله عمده، کتاب، تک‌نگاشت، گزارشها و پایان‌نامه را در بردارد. دارای پیشینه‌های یگانه‌ای است که چکیده‌های جغرافیایی (طبیعی و انسانی)، زمین‌شناختی، بوم‌شناختی، مطالعات توسعه‌ای و اقیانوس‌شناسی را در بر می‌گیرد. شامل نقد و بررسی آثار نیز هست. دامنه شمول چند رشته‌ای این پایگاه، آن را ابزاری آرمانی برای جستجوی مسائل محیط زیست درآورده است. پایگاه دارای ۶۰۰/۰۰۰ پیشینه است که هر فصل روزآمد می‌شود.

Geography

این پایگاه داده‌ها، شامل ارجاعهای کتابشناختی و چکیده‌های بسیاری در رشته جغرافیاست. دامنه مطالب آن بین‌المللی و شامل ۲۰۰۰ مجله، کتاب، تک‌نگاشت، گزارش و پایان‌نامه‌های عمده است. موضوعها شامل جغرافیایی طبیعی، انسانی و مسائل مربوط به مطالعات توسعه‌ای است. ۱۲۰/۰۰۰ پیشینه (رکورد) را در بردارد و فصلی، از ۱۹۹۰ تا کنون، روزآمد می‌شود.

منبع: Elsevier Science Ltd فاصله انتشار: فصلنامه پوشش: ۱۹۹۰ تا کنون

نقاط دستیابی: اینترنت، لوحه فشرده CD؛ صفحه سخت

تعداد لوحه‌ها: ۱

سکو (Plat Form): Web , Windows, macintosh, PC , UNIX

معادل چاپی: چکیده‌نامه‌های جغرافیایی؛ چکیده‌های توسعه بین‌المللی؛

نوع داده‌ها: کتابشناختی، همراه با چکیده؛

تعداد پیشینه‌ها: ۱۲۰/۰۰۰ + پیشینه‌هایی که سالانه افزوده می‌شود + ۲۵/۰۰۰ (رکود)؛

موضوعها: جمعیت‌نگاشتی، جغرافیایی، زمین‌شناختی، زیست‌شناختی و علوم اجتماعی؛

GeoRef

این اثر لوحه فشرده با حافظه فقط خواندنی پایگاه داده‌های ارجاع‌های جغرافیایی مؤسسه جغرافیایی آمریکا است و متون گونه‌گون زمین‌شناسی، علوم زمین را در بردارد. این پایگاه منبعی جامع با بیش از ۱۹ میلیون استناد است و بیشتر آنها دارای چکیده است. GeoRef زمین‌شناسی آمریکای شمالی، از ۱۷۸۵ و بقیه جهان را از ۱۹۳۳ در بر دارد. بیش از ۳۰۰۰ مجله به چهل زبان، افزون بر کتابها، نقشه‌ها، گزارشها، و بیشتر نشریه‌های پژوهشهای اجمالی زمین‌شناختی ایالات متحده و پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد و دکتری ایالات متحده و کانادا. هر لوحه، اصطلاح‌نامه GeoRef را هم دارد.

منبع: مؤسسه زمین‌شناسی آمریکا؛ فاصله انتشار: Bimonthly؛
 پوشش: ۱۷۸۵ تا کنون؛ نقاط دستیابی: اینترنت، لوحه فشرده، صفحه سخت؛
 تعداد لوحه: ۴
 سکو (Plate form) Web, Windows, macintosh, PC, UNIX
 معادل چاپی: کتابشناسی و نمایه‌نامه زمین‌شناسی؛ نوع داده‌ها: کتابشناختی؛
 تعداد پیشینه‌ها: + ۱/۹۱۰/۰۰۰؛ پیشینه افزوده شده سالانه: + ۷۰/۰۰۰؛
 موضوعها: علوم زمین، انرژی، مهندسی، محیط زیست، زمین‌شناسی، معدنشناسی،
 منابع طبیعی، آلودگی، آب؛